

KOMMUNINFO

Helsingfors 26.5.2016

3/2016

Till kommunernas socialnämnder eller organ som handhar motsvarande uppgifter, till specialomsorgsdistrikten samt till andra instanser som omnämns i utdelningen.

Bestämmelser som stärker självbestämmanderätten och förutsättningarna för att begränsa denna har fogats till i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

Lagen om ändring av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda (381/2016) träder ikraft 10.6.2016 (http://www.eduskunta.fi/SV/vaski/Eduskunnannavastaus/Sidor/RSv_57+2016.aspx). Samtidigt med lagändringen träder för Finlands del FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll i kraft. I detta kommuninfo beskrivs vilka ändringar som gjorts i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda och om hur lagändringen tillämpas.

Ändringar i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

- nya bestämmelser som stärker självbestämmanderätten, stöd för personen att klara sig på egen hand samt en minskning av användningen av begränsningsåtgärder
- nya bestämmelser om förutsättningarna för att använda begränsningsåtgärder samt om förfarandet som efterföljs då beslut fattas om begränsningsåtgärder
- nya bestämmelser om bland annat genomgång i efterhand och anteckning av begränsningsåtgärder, om rapport om och delgivning av begränsningsåtgärder, om tjänste- och skadeståndsansvar samt om effektiviserad myndighetstillsyn
- ändrade bestämmelser om specialomsorg oberoende av personens vilja.

Valvira, regionförvaltningsverken och SHM ordnar utbildningar i maj-september

Valvira och regionförvaltningsverken ordnar i samarbete med social- och hälsovårdsministeriet regionala finskspråkiga utbildningstillfällen i maj-augusti 2016 om de nya bestämmelserna i specialomsorgslagen. Den svenskspråkiga riksomfattande utbildningen ordnas i september 2016 i Åbo. Närmare information om utbildningarnas tidpunkter och program finns på regionförvaltningsverkens, Valviras och SHM:s webbplatser. Den finskspråkiga utbildningen som regionförvaltningsverket i Södra Finland ordnar i Helsingfors 30 maj 2016 kan följas på *webben*. Länken till webbsändningen finns på Regionförvaltningsverket i Södra Finlands webbplats

(<http://videonet.fi/web/stm/20160530/>). En inspelning av denna utbildning kommer även att läggas ut på SHM:s webbplats där den kan ses på finska och till centrala delar på svenska.

Stärkande av självbestämmanderätten

Stärkandet av självbestämmanderätten samt de nya bestämmelserna som stöder förutsättningarna att klara sig på egen hand och som stöder självbestämmanderätten (42 och 42 a §) **tillämpas på alla personer som omfattas av tjänsterna för specialomsorg av utvecklingsstörda** som har ett individuellt specialomsorgsprogram som avses i 34 § i specialomsorgslagen.

Specialomsorger ska ordnas och personer som ges specialomsorger ska bemötas så att deras mänskovärde inte kränks samt så att deras övertygelse och integritet respekteras. När specialomsorger ges ska man beakta personernas önskemål, åsikter, intressen och individuella behov. Den som ges specialomsorger ska tryggas möjligheten att delta och medverka i sina egna ärenden. Välbefinnandet, hälsan och tryggheten hos personer som ges specialomsorger ska upprätthållas och främjas.

De åtgärder som stöder och främjar en persons förutsättningar att klara sig på egen hand och personens självbestämmanderätt ska skrivas in i service- och vårdplanen för den som ges specialomsorger.

En verksamhetsenhet för specialomsorger ska ha ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer inom socialvården och hälso- och sjukvården samt övrig personal med tanke på verksamheten och de särskilda behoven hos dem som ges specialomsorger. Personalen ska introduceras i, ges anvisningar för och utbildas i hur man stöder och främjar personens förutsättningar att klara sig på egen hand och personens självbestämmanderätt, hur man förebygger situationer som kräver användning av begränsningsåtgärder och hur begränsningsåtgärderna används korrekt.

Verksamhetsenhet som ger specialomsorger ska främja ibruktage av arbetsformer som är alternativa och rehabiliterande i förhållande till begränsningsåtgärder. Dessutom ska man stödja och främja förutsättningarna för en person som ges specialomsorger att klara sig på egen hand och hans eller hennes självbestämmanderätt genom ändamålsenliga möbler, redskap och planlösningar.

Bestämmelser om begränsningsåtgärder

I stället för den allmänna bestämmelsen om användningen av tvång som funnits i specialomsorgslagen har man lagt till detaljerade bestämmelser om begränsningsåtgärder i specialomsorgslagen. Specialomsorger ska i första hand ordnas i samförstånd med personen som får specialomsorger. ***Inom specialomsorgen kan man använda de begränsningsåtgärder som avses i 42 f–42 n § endast då lagens allmänna förutsättningar för begränsningsåtgärderna och de särskilda förutsättningarna för respektive begränsningsåtgärderna uppfylls.***

De allmänna förutsättningarna för användning av begränsningsåtgärder är:

- 1) personen som ges specialomsorger kan inte träffa avgöranden om sin vård och omsorg eller förstå konsekvenserna av sitt handlande,

- 2) det är nödvändigt att använda begränsningsåtgärder för att skydda personens eller andras hälsa eller säkerhet eller förhindra betydande egendomsskador, och
- 3) andra, lindrigare metoder inte lämpar sig för eller är tillräckliga i situationen.

Begränsningsåtgärden ska vara motiverad med tanke på personens vård och omsorg samt lämpa sig för och stå i rätt förhållande till ändamålet. Om en person blir föremål för flera begränsningsåtgärder samtidigt eller efter varandra ska särskild uppmärksamhet fästas vid deras samfälliga konsekvenser.

En begränsningsåtgärd ska genomföras med respekt för människovärdet hos den som ges specialomsorger, så tryggt som möjligt och så att personens grundläggande behov tillgodoses. Begränsningsåtgärden ska avslutas genast när den inte längre är nödvändig eller om den äventyrar hälsan eller säkerheten hos den som ges specialomsorger. Om den som är föremål för en begränsningsåtgärd är minderårig ska den minderårigas intresse samt ålder och utvecklingsnivå beaktas när begränsningsåtgärden används.

I specialomsorg oberoende av en persons vilja och i frivillig specialomsorg kan man använda de lagstadgade begränsningsåtgärderna i ordnandet av serviceboenden med heldygnsomsorg eller institutionstjänster på en offentlig eller privat verksamhetsenhet (42 b §). Sådant annat kvarhållande än kortvarigt kvarhållande (42 n § 3 moment) får bara användas i specialomsorger oberoende av en persons vilja. En förutsättning för användning av begränsningsåtgärder är att verksamhetsenheten har tillräcklig sakkunskap inom medicin, psykologi och socialt arbete för att genomföra och följa vården och omsorgen. Innehållet i heldygnsomsorgen finns definierade i 21 § 4 momentet i den nya socialvårdslagen, och institutionstjänsterna definieras i lagens 22 §. Begreppet serviceboende med heldygnsomsorg är ett allmänt begrepp och det är oberoende av boendeenhetens namn avgörande att personen som får specialomsorger oavsett sin vilja får boendetjänster dygnet runt. Det ska finnas personal på plats på verksamhetsenheten dygnet runt.

På serviceboenden med heldygnsomsorg och på institutionstjänster kan man använda följande begränsningsåtgärder om de allmänna och särskilda förutsättningarna i lagen uppfylls:

- fasthållande (42 f §)
- omhändertagande av ämnen och föremål (42 g §)
- kroppsvisitation (42 h §)
- kortvarig avskildhet (42 i §)
- tillhandahållande av nödvändig hälso- och sjukvård trots motstånd (42 j §)
- användning av begränsande anordningar eller klädesplagg i dagliga rutiner (42 k §)
- användning av begränsande anordningar eller klädesplagg i allvarliga risksituationer (42 l §)
- rörelsefrihet under övervakning (42 m §)
- kvarhållande (42 n §)

Dessutom *kan en del av begränsningsåtgärderna användas då det ordnas dags- eller arbetsverksamheten inom socialomsorgen* när den ordnas på en offentlig eller privat verksamhetsenhet inom socialvården som har tillräckligt många yrkesutbildade personer inom socialvården eller hälso- och sjukvården.

Inom dags- och arbetsverksamheten kan man använda fasthållande, omhändertagande av ämnen och föremål, kroppsvisitation och användning av begränsande anordningar eller klädesplagg i dagliga rutiner. Dessutom kan man på verksamhetsenheterna för dags- eller arbetsverksamhet genomföra ett beslut om begränsningsåtgärder som har gjorts för en person på serviceboende med heldygnsomsorg eller på en institution som gäller återkommande användning av begränsande anordningar eller klädesplagg i dagliga rutiner, rörelsefrihet under övervakning eller kvarhållande som inte är kortvarigt. Om med andra ord ett skriftligt beslut om återkommande användning av begränsande anordningar eller klädesplagg i dagliga rutiner har fattats på serviceboende med heldygnsomsorg eller på en institution (för en tid av högst sex månader), behöver en verksamhetsenhet för dags- eller arbetsverksamhet inte längre separat fatta ett sådant beslut.

Beslutet om begränsningsåtgärder på en verksamhetsenhet inom socialomsorgen fattas av en person som har den i lagen avsedda behörigheten. Besluten om begränsningsåtgärderna fattas enligt det förfarande som bestäms i lagen och användningen av begränsningsåtgärder antecknas i klient- eller journalhandlingarna enligt bestämmelserna. Enligt lagen ska ett överklagbart skriftligt beslut fattas för en del av begränsningsåtgärderna.

Specialomsorg oberoende av vilja

Uttrycket ”specialomsorger mot vederbörandes vilja” som tidigare användes i specialomsorgslagen har ersatts med uttrycket ”en person oberoende av dennes vilja intas på en verksamhetsenhet för specialomsorger”. Dessutom har **förutsättningarna att förordna specialomsorger oberoende av vilja ändrats** så att förutsättningarna inte definieras enligt diagnos i bestämmelserna. Tre förutsättningar ska uppfyllas för att en person ska kunna förordnas att oberoende av sin vilja tas in på en verksamhetsenhet för specialomsorger:

- 1) personen kan inte själv besluta om sin vård och omsorg eller förstå konsekvenserna av sitt handlande,
- 2) det är nödvändigt för att personen sannolikt äventyrar sin hälsa och säkerhet eller andras hälsa eller säkerhet och
- 3) personens vård och omsorg kan inte ordnas på annat sätt.

Specialomsorgen oberoende av personens vilja och den undersökning som föregår detta utförs på en offentlig eller privat enhet eller institution med heldygnsomsorg och en tillräcklig sakkunskap inom medicin, psykologi och socialarbete för att utföra och uppfölja en krävande vård och omsorg. Innehållet i heldygnsomsorgen finns definierade i 21 § 4 momentet i den nya socialvårdslagen (1301/2014) och institutionstjänsterna definieras i lagens 22 §.

Med lagändringen har man preciserat och delvis ändrat bestämmelser som gäller den undersökning som föregår förordnandet av specialomsorg oberoende av personens vilja och fortsättningen av specialomsorgen oberoende av personens vilja. Specialomsorgsdistriktets ledargrupp för specialomsorger ska fatta ett överklagbart beslut om förordnandet av undersökning. En person får vara intagen för undersökning i högst fjorton dagar. Inom denna tid ska ett utlåtande om undersökningen göras upp och ledargruppen för socialomsorger ska fatta beslut om personen oberoende av sin vilja ska förordnas specialomsorger. Utlåtandet om undersökningen görs upp av legitimerad läkare, en

legitimerad psykolog och en legitimerad socialarbetare som är anställda i tjänsteförhållande och förtroga med omsorgen om utvecklingsstörda.

Intagningen för undersökning och specialomsorgerna oberoende av vilja ska avslutas genast, om det framkommer att det inte finns förutsättningar för att förordna en person specialomsorger oberoende av sin vilja. Förutsättningarna för att förordna specialomsorg oberoende av en persons vilja ska utredas minst med ett halvt års mellanrum genom att göra en ny undersökning och ge ett undersökningsutlåtande om personen. Ledargruppen för specialomsorgerna ska utgående från undersökningsutlåtandet fatta beslut om att fortsätta specialomsorgen oberoende av en persons vilja i högst ett halvt års tid.

En person som har blivit intagen på en verksamhetsenhet för specialomsorger oberoende av sin vilja och hans eller hennes lagliga företrädare har rätt att få förutsättningarna för fortsatta specialomsorger oberoende av personens vilja bedömda av ledargruppen medan specialomsorgerna pågår också innan halvårsfristen löpt ut. Om en person som är myndig saknar laglig företrädare har utöver honom eller henne själv också anhöriga eller andra närstående som deltar i planeringen och genomförandet av servicen rätt att begära en bedömning. Ingen ny bedömning behöver göras om det har gått mindre än en månad sedan bedömningen och det är uppenbart att det inte skett någon förändring i personens tillstånd.

Ratificering av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Finland ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll 11.5.2016. För Finlands del träder dessa i kraft 10.6.2016. De ändringar i lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda som nu görs hänför sig även till konventionens bestämmelser. Ytterligare information om konventionen finns bland annat på följande webbplatser:

- <https://www.un.org/development/desa/disabilities/> (engelska),
- <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/crpdindex.aspx> (engelska),
- www.vane.to och
- <http://www.ykliitto.fi/>.

Ytterligare information

Primärt vägleder regionförvaltningsverken och Valvira i tillämpningen av lagändringen.

Kommuninfo:

Regeringsråd Pirjo Kainulainen, tfn 02951 63092, pirjo.kainulainen@stm.fi

Regeringsråd Lotta Hämeen-Anttila, tfn 02951 63406, lotta.hameen-anttila@stm.fi

SHM:s kommunifon på Internet:

<http://www.stm.fi/sv/kommuninfo>

